

שבת דף יב עמוד א

תנו רבנן הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורבי מאיר אומר יכולה היא שתרחם [רש"י: שבת היא מלזעוק – צריך להרחיב דעתם בתנחומים שלא יצטערו; יכולה היא שתרחם – אם תכבדוה מלהצטער בה]

שבת דף יב עמוד ב רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל. רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום. כמאן אזלא הא דאמר רבי חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל כמאן כרבי יוסי ואמר רבי חנינא בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת [רש"י: בקושי התירו מפני שמצטער]

בית יוסף אורח חיים סימן רפז

ולא יאמר לו כדרך שאומר בחול וכו'. (שם) תנו רבנן הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ורבי מאיר אומר יכולה היא שבת שתרחם בזכותה רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי עמו ישראל שבנא איש ירושלים אומר בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום, ופירש הר"ן (ה: ד"ה תניא) שבת היא מלזעוק, [פירושו] אינו יכול לבקש רחמים עכשיו שעל ידי כן יעורר בכי ויצטער אלא אומר להם דברי תנחומין שלא יצטערו. ופסק הרמב"ם בפרק כ"ד (ה"ה) כת"ק וכן נראה שהוא דעת רבינו אלא שסובר דשבנא לא בא לחלוק אלא לפרש דברי ת"ק, והרמב"ן בספר תורת האדם, (ריש שער המיחוש) פסק כרבי יוסי ולא נהגו כן:

רמב"ם הלכות שבת פרק כד הלכה ה

מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כגון שירוץ לבית הכנסת או לבית המדרש ומחשבין חשבונות של מצוה ומוודיין מדידה של מצוה כגון מקוה לידע אם יש בו כשיעור או בגד לידע אם מקבל טומאה ופוסקין צדקה לעניים והולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואפילו לטרטיאות וטרקלין של גוים לפקח על עסקי רבים בשבת ומשדכין על התינוקות ליארס ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות ומבקרין חולין ומנחמים אבלים והנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ומחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ואומר לו לך למקום פלוני לא מצאת שם הבא ממקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים ובלבד שלא יזכור לו סכום מקח שכל אלו וכיוצא בהן מצוה הן ונאמר עשות חפצך וכו' חפצך אסורין חפצי שמים מותרין

שולחן ערוך יורה דעה סימן שלה סעיף ו

יכלול אותו ד בתוך חולי ישראל שיאמר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל ובשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא

ש"ך יורה דעה סימן שלה ס"ק ה

ורפואה קרובה לבא – ובא"ח סי' רפ"ז מסיים המחבר "ורחמיו מרובים ושבתו שלום" וכ"פ הב"ח ע"ש:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רפז סעיף א

יכולים לנחם אבלים בשבת וכן יכולים לבקר את החולה ולא יאמר לו כדרך שאומר לו בחול אלא אומר לו שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום הגה וי"א דאין צריך לומר ורחמיו מרובים וכו' וכן נהגו (רמב"ם פרק כ"ד)

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן רפח סעיף י

(כז) מפני רוח רעה – שנכנס בו רוח שד ורץ והולך שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולה ממניי החלאים [ר"ן]:

(כח) המסוכן בו ביום – אבל מי שאינו מסוכן לא וכשעושיין מי שבירך לחולה שאין בו סכנה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. ולברך המקשה לילד בודאי מותר דהא בכלל מסוכנת היא וכן היולדת בתוך שבוע ראשון ג"כ נראה דלכו"ע אין להחמיר:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ה – רמת רחל סימן יד

תפלה בשבת עבור חולה שם. ובשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום.

(א) יש לתמוה על הערוה"ש שבפסק בכאן בפשיטות שאומר גם ורחמיו מרובין ושבתו בשלום, הרי בשו"ע כאן סעי' ו' לא נזכר מזה. ורק באו"ח סי' רפ"ז מזכיר כן מזה המחבר שם, אבל הרמ"א חולק עליו ע"ז וכותב: וי"א דאין צריך לומר ורחמיו מרובים וכו' וכן נהגו. וזהו כדעת הרמב"ם בפרק כ"ד מה' שבת ה"ה, וכך כותב נמי המטה משה עמוד גמ"ח ח"ד פ"ב דכן רוב העולם נוהגין ע"ש, ותגדל התימה כי הערוה"ש בעצמו באו"ח שם סעי' ב' כותב דמנהגינו כהרמב"ם, ואיך סתם בכאן אחרת.

(ב) ולשם הבירור יש להזכיר כאן בקצרה למה שנפסק באו"ח סי' רפ"ח סעי' י' דכל חולה שיש בו סכנת היום זועקים ומתחננין בשבת, ומברכין גם החולה המסוכן בו ביום.

והיינו גם מבלי הצרכת אמירת המלים שבת היא מלזעוק וכו', וכמבואר שם המשנה ברורה בס"ק כ"ח שכותב דאבל כשעושיין מי שברך לחולה שאין בו סכנה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ע"ש. וכן מבאר הערוה"ש שם סעי' י"ז, ומוסיף עוד דלחולה מסוכן נהגו לברכו בבהכ"נ ולשנות שמו ולומר תהלים בעבורו אם הסכנה גדולה לכו ביום. והכי מבואר במטה משה עמוד גמ"ח פ"ב דמתריעין בשבת לכל חולי שיש בו סכנת היום ומברכין אותו וגם קוראים לו שם ע"ש. ועיין בשו"ע הגרש"ז בה' שבת שם סעי' ט' שכותב שאם הוא חולה המסוכן סכנת היום זועקים ומתחננים עליו בשבת אפי' בצבור, ע"ש שמשמע לכאורה דס"ל דבקשת רחמים ביחיד מותר אפילו באין שם סכנת היום, ועמד על כך בקו"א שם בסק"ב עיי"ש. והכי מסיק נמי בשו"ת קול גדול למהר"ם חביב סי' ט"ז דמתפללין על חולה המסוכן בשבת ואין לאפלוגי בין תפלת יחיד או רבים דשמא ישמע הקב"ה תפלתו ויציל לחולה ממות ואין לך דבר העומד בפני פקוח נפש ע"ש, וע"ש בשו"ע הגרש"ז גם בסי' רפ"ז בנוסת המי שברך לחולה שאינו מסוכן, וכן בערוה"ש שם.

(ג) ולפי הנ"ל דמותר להתפלל בשבת על חולה מסוכן כדרך שמתפלל בחול, נראה פשוט, דמי שמבקר החולה בשבת ואינו מבקש רחמים בכזאת לא קיים המצוה, דומיא דחול.

(ד) ודע דיש לי מקום עיון בדברי השערי תשובה באו"ח סי' רפ"ז סוף סק"א שכותב לומר דמי שהוא רך הלבב ומיצר על יסורי החולה אין לו לילך בשבת לבקר דלעונג ניתן ולא לצער.

ולפענ"ד יש לדון על כך מדברי השאילתות ויקרא (שאילתא צ"ג) דאיתא וז"ל: ברם צריך בשבת מהו לשיולי בקצורא, מי אמרינן כיון דאזיל וחזי ליה דאית ליה צערא חלשא דעתיה וקא עקר עינוגא דשבתא ורחמנא אמר וקראת לשבת עונג, או דלמא כיון דאמר מר כל מאן דאזיל ומשאיל בקצירא דמי כמאן דיהב ליה חיי והלכך שפיר דמי דתניא וכו' ואין מבקרין את החולים בשבת ובית הלל מתירים והלכתא כבית הלל בכולהו עכ"ל.

הרי למדנו מדברי השאילתות דזהו גופא היה הקושי לחז"ל אם להחליט להתיר לבקר חולים בשבת היות שע"י הביקור עוקר המבקר ממנו מצות עונג שבת, וא"כ דון מינה דאבל משהתירו בכל זאת להתיר לבקר בשבת נמנו וגמרו בזה לדחות העינוגא דשבתא מקמי יהיבת החיים לחולה בביקורו, וא"כ הרי נלמד מזה דשפיר דמי לבקר החולה בשבת גם כשהוא רך הלבב ומיצר על יסורי החולה כי מצות עונג שבת נדחית מפני מצות הביקור חולים, ודלא כהשע"ת והרי המדובר בביקור בשבת למי שבימות החול

טרוד במילי דשמיא או דעלמא ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אוהבו שיודע בו שיש לו נחת מזה שהוא בא אליו לבקרו, כדמבאר בשע"ת שם, או במי שביקרו גם בימות החול אלא שיודע שהליכתו גם בשבת הוא לתועלת להחולה ליעצו איך להתנהג בענין מחלתו וגם לחזק אותו שלא יפול לבו עליו, כדמבאר בביאור הלכה שם, וא"כ י"ל דבודאי נדחית מצות עונג שבת מפני מצוה רבה זו אשר בקיימו אותה מעלין עליו כמאן דיהיב ליה להחולה חיי.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן מח

בהפרש שבין זעקה בשבת עבור חולה שאסורה לבין הטיפול הרפואי שמותר.

ע"ד מה שהגבילו חז"ל התפלה ובקשת הרחמים עבור חולה בשבת כמאמרם ז"ל בשבת ד' י"ב שבת היא מלזעוק ונפסקה כך ההלכה ברמב"ם בפכ"ד מה' שבת ה"ט ובטור ושו"ע או"ח סי' רפ"ז [ויעוין גם בסי' רפ"ח סעי' י' ומג"א ס"ק י"ד ובאה"ט ומנ"ב ע"ש], ואילו לגבי פעולות רפואיות טבעיות לא הגבילו כלל, ובמה שונה היא התפלה והזעקה לשמים לרפואת החולה בעשיית רפואות טבעיות?

(א) הנה מצאתי שעמד על מדוכה זאת החתם סופר ז"ל בדרשותיו (ח"א בדרוש לשבת תשובה ד' כ"ה ע"א) וכותב וז"ל: אחז"ל המבקר חולה בשבת לא יתפלל להדיא ה' ישלח רפואה שלימה אלא יכולה היא שתרחה פי' זכות השבת כדאי שתרחם בלי תפלה, וקשה א"כ גם שום רפואה לא יעשה בשבת כי יכולה היא שתרחה ואנן קיי"ל אפילו ספק פקוח נפש דוחה שבת אך העיקר כי חיי העוה"ז לא נתנה ביד המצות רק חיי העוה"ב אבל חיי העוה"ז כתיב וחי בהם ולא שימות (יומא פ"ד ע"ב), אך הפרש יש חיי העוה"ז הנתלים במעשה אדם לעסוק ברפואות והצלות וכדומה אין לו לומר זכות המצוה תגן אלא יעסוק במנהגו של עולם, אך רפואה והצלה התלוי בידי הקב"ה כגון להתפלל אל ה' שירפא החולי אע"פ שגם זה בדוק ומנוסה שה' אלקינו קרוב לקוראיו, מ"מ כיון שאנו מבקשים מהי"ת נאמר יכולה שבת שתרחה עכ"ל.

והסבר דברי הח"ס בזה המה בכזאת, דבדרכי הרפואה ישנם ב' דרכים, הדרך הא' היא הבקשה מרופא כל בשר שישלח דברו וירפאהו, והדרך הב' היא במעשה אדם שהתורה נתנה רשות לעסוק ברפואות ולרופא לרפא, ולכן הדרך הא' שהיא התפלה לד' והתמימות לבקש רחמי שמיא (יעוין במהרש"א ב"ב ד' ט"ז ע"ב ד"ה אבל בסוה"ד ע"ש), מכיון שזוהי עסיקה שלא בדרך מנהגו של עולם אלא למעלה מזה, בצפיה לדרך נסי, לכך בזה בהגיע שבת קודש צריך לומר זכות המצוה תגן ויכולה שבת שתרחה, והשבת היא שתמלא מקום התפלה והזעקה, אבל הדרך הב' שהיא עסיקה במנהגו של עולם, ובאה היא באשר אין הדור או הדורות ראויים לכך (יעוין ברמב"ן פ' בחוקותי כ"ו

– י"א יעו"ש ומשם יחד ופנה גם לדבריו הנאמנים של החזו"א ז"ל בס' אמונה ובטחון פ"ה אות ה' עיי"ש), וכפי שהרמב"ן שם קורא להתעסקות זאת בשם שהשם הניחם למקרי הטבעים, ולכן אין לומר בעסיקה ברפואות והצללות כגון אלה כי זכות המצוה תגין, אלא יעסוק בזה במנהגו של עולם – כפי שהורשה לכך – ואפילו ספק פקו"נ ג"כ דוחה שבת.

(ב) וראה להוסיף עוד הסבר בזה עפ"י מה שמצינו להר"ן ז"ל בדרשותיו בדרוש הששי שכותב להסביר בדרך נפלא מקרא שכתוב: ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך (שמות ט"ו כ"ו), וז"ל: ואמרו כי אני ה' רופאך נסתפקו בו המפרשים איך יתכן רפואה אם לא יוקדם חולי, ודעתי בפירושו הוא כך, ידוע הוא כי הרופאים אינם מרפאים החולי בעצם, אבל במקרה, ואינם נקראים רופאים אלא על צד ההעברה, כי הם אינם מבינים הסמים לטבע האנושי, ולכן תהיה פעולתם כפי הכלים אשר יפעלו בהם, כי אם היו נאותים לטבע ירפאו החולי, ואם היו מנגדים הטבע יוסיפו החולי, ואם יהיו בלתי נאותים ולא מנגדים לא ימשך מהם לא פעל ולא הפעלות כלל, אך הש"י הוא הרופא האמתי המרפא בעצם ואין פעולותיו משועבדות לכלי אשר מהם יפעל, אבל הכלים משועבדים אליו, והוא יכול להסיר כל מחלה בכל מה שירצה, ולכן אמר, אל תתמה איך יעדתיך להסיר המחלה בשמירת החקים והמשפטים אשר נראה לך שאין ביניהם ובין הסרת החולי יחס כלל, כי אני ד' רופאיך, ואני יכול להסיר ממך כל החולי באיזו סבה שארצה, כי כמו שרפאתי החולי שבמים במה שהיה ראוי להוסיף בו, כן תוכל להאמין שאסיר מחלה מקרבך בדברים שאין להם יחס כלל לפי דעתך עכ"ל הר"ן ז"ל, ויעו"ש בר"ן בפיסקא הקודמת שמבאר עד"ז מקרא שלפניו שכתוב: ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישליך אל המים וימתקו המים שם לו חק ומשפט ושם נסהו, דר"ל, כי ושם ונסהו שב אל החק והמשפט שהזכיר כבר. ורצה לומר, כי שם במרה שם לו חק ומשפט ושם נסהו החק אשר שם לו, והוכיח בנסיון כי טבע חקו ומשפטו יספיק בהסרת המחלה, כי כבר אמרו רז"ל בילמדנו שזה העץ אשרהשליך משה למים הרדופני היה אשר היה בטבעו לתת מרירות ולהחליא המים המתוקים, לא לרפאות המים המרים, ואעפ"כ רפאו הפך טבעו יען הושלך שם במצות הש"י, וזהו שסמך ויאמר אם שמוע תשמע וגו', ואמר כל המחלה, ר"ל מכל המחלה, כי כל טובל פי' כל ומכל, וכך מפורש בריש בכורות (ג' ע"א) ובסנהדרין (ע"ח ע"א), נמצא שהבטיח בשמירת כל המצות הסרת כל המחלה יעו"ש בנעימות דבריו.

וא"כ לפי דברי הר"ן הנפלאים האלה, מובן מאד מדוע שאין לזעוק ולהתפלל בשבת עבור החולה, כי רפואה קרובה לבוא יותר עם מניעת הזעקה בכוונה לשמור על חק השבת ועל ציוי השי"ת להתענג בו, כי טבע חקו ומשפטו זה של יום השבת יספיק

בהסרת המחלה ועוד בדרך קרובה יותר מאשר הזעקה באשר עושים זאת ובכזאת במצות השי"ת לענוג ולקדשו ולהבליט זאת בכל האפשרות והשי"ת הוא הרופא האמיתי המרפא בעצם, והוא יכול להסיר כל מחלה בכל מה שירצה, ובאיזה דרך שירצה, וביום שבת רצונו ויעודו לבני ישראל עם קרובו להסיר המחלה בשמירת שב"ק כנוז', והשמירה בכנוז' היא שיכולה לפעול קמי שמיא בשליחת רפואה שלמה (אם ראויים לכך) בדרך עוד קרובה יותר מאשר הזעקה אליו לכך ביום שב"ק, [ויוצא מכלל זה המסוכן, כנפסק בשו"ע שם /או"ח/ בסי' רפ"ח סעי' י', וג"כ רק כשהדבר לא כרוך בחילול שבת ואפי' ע"י אמירה לעכו"ם, ואחרת אסור לחלל עבור כך את השבת אפי' ע"י אמירה לעכו"ם כגון לשלוח לצדיק גדול טלגרמה /מברק/ ע"י עכו"ם שיתפלל עבור החולה, יעוין מזה בספרי שו"ת צ"א ח"ד סי' ד' אות י"ז וח"ח סי' ט"ו פ"ח אות ח' וח"ט סי' י"ז פ"ג וח"א סי' ס"א יעו"ש] וזהו שאמרו ז"ל בשבת שם וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום, והיינו דבזכות שתנוחו בשבתכם לשלום (יעו"ש ברש"י) יתגברו עוד רחמי שמים עליכם ורפואתו תהיה קרובה לבוא עוד יותר ממה שתזעקו, דכשם שיפה הזעקה בימות החול ומסייעת לא מעט שלא יכשלו ברפואה והריפוי בדרך הטבע, כך, באותה מדה, ועוד ביותר מזה, מסייעת לכך זכות שמירת השבת כהלכתה הכוללת אי הזעקה וההתענגות בה, לריפוי הטבעי, כפי שההלכה מתרת אותו גם בשב"ק באשר חיי העוה"ז הנתלים במעשה אדם [כשאינם ראויים לדרך נסי בלבד וכנ"ל] אין לומר בזה זכות המצוה תגן אלא יש לעסוק במנהגו של עולם, וכדברי החתם סופר ז"ל שבראש דברינו.

(ג) עוד נראה לבאר הכוונה של ורפואה קרובה לבוא בע"פ מה שאנו אומרים בתפלת נשמת כל חי בשבת ומחלאים רעים ונאמנים דליתנו, ולכאורה לא מובן הפירוש של דליתנו מחלאים נאמנים? ואמרתי לפרש הכוונה עפי"ד הגמ' בע"ז ד' נ"ה ע"א דאיתא, דיסורין בשעה שמשגרין אותן על האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני וכו' והיינו דא"ר יוחנן מאי דכתיב וחלים רעים ונאמנים רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן, ויוצא לנו שהפירוש של ונאמנים היינו שנאמנים בשבועתן לצאת מהחולה ביום ובשעה שנקבע להן לצאת, ולא לאחר, ונראה פשוט שאבל זה שלא יוצאים לפני כן הוא דוקא כשאין זכות אבל כשמתוסף איזה זכות אזי הקב"ה ברחמיו המרובים פוקד על היסורים לצאת מהחולה עוד לפני הזמן שנקבע להם מראש, וא"כ יש לומר דזהו הפירוש של ומחלאים רעים ונאמנים דליתנו שאנו מודים לה' על שתמיד ברחמיו ובחסדיו עלינו דלה אותנו והצילנו מן החלאים הנאמנים שמצד נאמנותם היו צריכים להמצא עוד אצלנו, ופקד עליהם לצאת עוד לפני הזמן.

ולפ"ז אפשר להוסיף לפרש שזהו גם כוונת חז"ל של ורפואה קרובה לבוא, והיינו

שבזכות שתשבתו בשבת בשלום ותכבדוהו שלא לזעוק בו עוד תזכו שעי"כ יתעוררו רחמי שמים על החולה והרפואה תתקרב לבוא לפני הזמן שהיה מיועד לכך מראש, מאת הרופא כל בשר שמפליא לעשות.

ונראה להסביר זאת עוד ביותר עפ"י מה דאיתא בזהר חדש פ' בלק (ד' נ"ד ע"ב) וז"ל: רפאני ה' וארפא כו' (ירמי' י"ז – י"ד) כיון דאמרי רפאנו מהו וארפא וכו' אלא כל אסוותא דעלמא בידא דקוב"ה אבל אית מנהון על ידא דשליחא ואית מנהון דלא אתמסרו בידא דשליחא, ואינון דאתמסרו בידא דשליחא אסוותא אינון אבל לזמנא מתהדרין, אבל אינון דקוב"ה מסי ההוא מרעא לא אתהדר לעלמין וע"ד אסוותא דיליה איהי אסוותא דלית בה מרעא כלל ובג"כ רפאני ה' וארפא ודאי בלא קטרוגא כלל עכ"ל, יוצא לנו מהזו"ח שהגם שכל האסוותא דעלמא הוא דקוב"ה, אבל הם מתחלקים לשני סוגים, סוג א' הוא ששולח האסוותא ע"י שליחיו, וסוג הב' היותר מעולה הוא האסוותא שלא נמסר בידא דשליחא אלא הקב"ה בעצמו כביכול מרפאהו, וא"כ לפי"ז י"ל דזוהי הכוונה של ורפואה קרובה לבוא דבזכות זה שלא יצטערו בשבת ולא יזעקו בו ויכבדוהו יתעוררו על החולה רחמי שמים שהרפואה תשלח ישירות משמיא שלא ע"י שליח, וממילא לא תהיה משועבדת ליום ושעה ולעל ידי פלוני ולסם פלוני, ותבוא אליו בעגלא ובזמן קריב, דיכולה היא השבת לרחם לכזאת באשר בש"ק אין רשות למדת הדין לקטרג כדאיתא בזו"ח פ' וישב (ד' כ"ט ע"ב) וז"ל: שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך ואמר מר כאשר צוך במרה, אמר לון קוב"ה אי אתון נטרין להאי שביעאה עילאה לית רשות למדת דינא לקטרגא בכו הה"ד כי שם שם לו חק ומשפט. ועל דא תנינן יכולה היא שבת שתרחם עלינו ויקבצנו קוב"ה מן גלותינו עיי"ש, הרי לנו דכחה של השבת שתרחם עלינו הוא עיי"כ שבגין שמירתנו אותה כראוי לית רשות למדת דינא לקטרגא, והא כאמור בזו"ח פ' בלק הזכיה שזוכים שהאסוותא תבוא ע"י הקב"ה בעצמו ושלא ע"י שליח הוא כשזה בלא קטרוגא כלל, ולכן ע"י שלא יזעקו וישמרו אותו כראוי ישתיקו את מדת הדין מלקטרג וממילא תהא רפואה קרובה לבוא מידו של הקב"ה שלא ע"י שליח, כי אז איננה משועבדת יותר למקום זמן ולאיש פלוני ולסם פלוני, ותמהר ממילא ותחיש לבוא, וזהו גם מה דאיתא עוד בשבת שם /דף י"ב/: רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך וגו' (יעו"ש שם במהרש"א שמבאר דזה נמי בשבת מיירי ע"ש). והיינו: המקום כביכול בעצמו שלא על ידי שליח וכנ"ל, ויש להאריך עפ"י ז' לבאר גם דברי התוס' שם ובמ"ש ע"ד החיד"א ז"ל בפתח עינים ועוד, ויש להאריך.

(ד) ונראה דביותר מובטחת היכולה היא שתרחם כאשר החולה בעצמו מתנהג בכזאת שלא לזעוק ולהצטער ולהתאמץ להסיח דעתו ממכאוביו ולכבד את השבת, כי הא הרי שכינה מצויה ממש אצלו כדאיתא בשבת שם /דף י"ב/: מנין ששכינה סועד את החולה שנא' ה' יסעדנו על ערש דוי, ומשום כך מבארת הגמ' שיכולים לשאול על ידו אפילו

בלשון ארמי, דהגם דאין מלאכי השרת נזקקין למי ששואל צרכיו בלשון ארמי כי אין מכירין בו, אבל חולה שאני דשכינה עמו, ואין נזקקין למלאכי השרת שיכניסו תפלתו, וא"כ ברור שמכיון שכן בודאי החולה מובטח ביותר שהמקום ברוך הוא שמצוי על ידו וסועד אותו ירחם עליו עי"כ, וכך שמענו וראינו מגדולי תורה ויראה שבהגיע שבת קודש לא היה ניכר עליהם כמעט מחלתם ויסוריהם שסבלו, והתפלאו לראות צהלתם על פניהם וקדושת השבת החופפת על כל ישותם.

וכדאי להדגיש שזה שמבואר בגמ' שנזקקין למלאכי השרת, דהכוונה היא רק כדי שיכניסו את התפלה לפני יושב מרום, אבל לא שיתפללו עבורנו, דלזה מספיק תפלתנו העצמית, וכפי שרש"י שם בשבת מדגיש לכתוב בלשון: דשכינה עמו ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד עכ"ל, דוק מינה, הא כשאין שכינה עמו זקוקים להם רק להכנסת התפלה לפניו מן הפרגוד, אבל לא לתפלתם וכנ"ל, ויעוין במהרש"א ביומא ד' פ"ו ע"ב ד"ה עד כסא הכבוד, מה שמבאר שיש אמצעים בין האדם למקום דהיינו דיש מלאכים מקטרגין מלהשמיע תפלת האדם לפניו ית' ב"ה ויש מלאכים סנגורים ומליצים טובים להגיע התפלה לפניו ית' ב"ה כפי הזכות יעו"ש, וכמו"כ יעוין בחדושי ח"ס בשבת שם בביאורו הנחמד בהך דאין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמי, דהכוונה, מפני דהקב"ה אוהב הוא לשון הקודש שבו ברא עולמו וכו', אלא דמ"מ המדבר עם המלך עצמו פנים בפנים הוא שומע דברי כל עם ולשון, אך השולח ע"י מליץ אין המליץ בא לפני המלך אא"כ כתובה בצחות לשונו וכו' יעו"ש במתיקות דבריו.

ומה נפלאים המה דברי הח"ס בתשובותיו בחאו"ח סי' קס"ו שמרחיב לבאר שיטת המהרי"ל מפראג ז"ל שמיאן לומר פיוט מכניסי רחמים שאין לנו עם מלאכים כלום כ"א ה' אלקינו שומע קול תפלתנו, ושאלוהו דהרי כל הספרים ספרי נביאים מלאים ותלך לדרוש את ה' להתפלל, ומבאר בכזאת, כי דרך להעמיד מליץ בין מלך להדיוט כשאין ההדיוט חשוב וספון לפני המלך או אינו יכול להטעים דבריו כראוי, ויען ישראל לפניו ממלאכי השרת ואינם צריכים למליץ לפני אוהבם ית"ש והוא מקבל בסבר פנים יפות אפילו בלשון עלגים וגמגום אם כן המליץ הלז אינו אלא קטנות אמונה חלילה, אך כל ישראל שותפים וגוף א' ונפש אחת וכשאחד מצטער גם חבירו מרגיש ועמו מצטער, ועד"ז המתפלל על חבירו צריך שיחלה עצמו עליו, פי' שיראה כאלו גם הוא חולה, וכיון ששניהם בצער טוב יותר שיכנס הראש משיכנס הרגל ע"ד משל הת"ח הוא הראש והמצטער שהוא עתה שרוי בדין הוא בבחינת רגל וקצת נזוף טוב להכניס הראש כיון ששניהם בעלי דברים ולא המליץ בעד אחר עכ"ד ודפח"ח, אלא דיש לעיין אם אין סתירה לזה מדברי הח"ס בעצמו בשבת שם שמתאר את מלאה"ש כמלאכים ואדוואקאטים (עורכי דין) ושלוחים להכניס תפלתנו בצחות לשון.. כדיעו"ש, אם לא

שנאמר שהמכוון בדבריו הוא רק להכניס התפלה לפנים מן הפרגוד כפי שכותב רש"י שם, ומכנה אותם בשם מליצים ואדוואקאטים רק לדוגמא למשל, שכמו שכאלה מייצגים ומליצים לפני המלך ובצחות לשון, כך מלאה"ש לא מזדקקים להכניס התפלות כי אם כשנאמרים בלשון קודש שהקב"ה אוהב, אבל רק כפי שנאמנים ולא בתוספת המלצה וצחות לשון, או דילמא שדברי הח"ס בתשובה אמורים רק לפי שיטת המהר"ל מפראג ז"ל שמיאן לומר פיוט מלאכי השרת, ודבריו בשבת אמורים אליבא המנהג הכללי כן לומר פיוט זה, יעו"ש בח"ס שמסיים את דבריו וכותב דלדברי המהר"ל מפראג גם פזמון מלאכי רחמים וסליחה י"ג מדות האמורות בחנינה יש למנוע, מ"מ אנו אומרים עם הצבור, הן אל כביר לא ימאס ודגלו עלי אהבה, אך מכניסי רחמים דרכי להאריך בנפילת אפים עד שהגיע ש"ץ לשומר ישראל עיי"ש, ויעוין בשו"ת זכר יהוסף חאו"ח סי' ר"י ובתהלוכות האגדות שבסוה"ס פ"ו מ"ש בענין התפלות מכניסי רחמים ומדת הרחמים וכו' עיי"ש ואכמ"ל יותר.

בשולי הדברים. כדברי המהרש"א שהזכרנו שמפרש דר' יהודה ודבי יוסי בשבת נמי איירי, יוצא בעצם גם מדברי התוס' בשבת שם ד"ה רבי יהודה, דבגלל קושיתם דמה מועלת תפלה לר"מ ור"י דסברי שנידון בראש השנה ונחתם ביום הכפורים, מעמידים דהכא בשבת שבין ר"ה ויוה"כ פ איירי, וגם לתירוצם השני אליבא דר' יצחק דיפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין וכו', ג"כ י"ל דכוונתם שלפיי"ז לא צריכים לאוקמי דאיירי כאן בשבת שבין ר"ה ויוה"כ, אבל שפיר מיירי בכל שבתות השנה ולא רק בחול, ובאים לאשמיענן דבכה"ג שאומר רק המקום ירחם עליך מותר להתפלל בשבת וכדכותב המהרש"א שם, ויעוין גם במג"א באו"ח סי' רפ"ח ס"ק י"ד ע"ש.

ויעוין עוד בחדושי הר"ן בר"ה ד' ט"ז ע"א שמפרש בפשטות דרבי יהודה מיירי בשבת, ולפי תירוצו שם לקושית התוס' דיש חילוק בין יחיד לציבור, ושרק ביחיד פרטי קאמרינן דגז"ד שלו לא נקרע (וכך כותבים לחלק בכזה בתוס' בר"ה שם), כותב הר"ן בלשון ובהכי אתי שפיר הא דתני' בפ"ק דשבת דר' יהודה כשהיה מבקר את החולה בשבת היה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל אע"ג דר"י ס"ל דאדם נדון בר"ה וגז"ד שלו נחתם ביוה"כ, משום דכיון דאמר ליה ועל כל חולי עמו ישראל הו"ל גז"ד דציבור דנקרע ואין צריך לדחוק דבשבת שבין ר"ה ויוה"כ דוקא עסקינן עכ"ל, הרי כנז' שהר"ן פירש בפשטות דרבי יהודה אשבת קאי.

התוס' בר"ה שם מתרצים בשם ר"ת בתירוצא אחרינא הך קושיא דמה מועלת תפלה לר"מ ור"י, וז"ל: ואומר ר"ח דשלא יחלה ודאי לא מצלינן אלא לר' יוסי אבל שיתרפא מצלינן אליבא דכו"ע דמתי יחלו נגזר מתי יתרפאו לא נגזר עכ"ל, והנה לכאורה תקשי על ר"ת מההיא דע"ז ד' נ"ה ע"א שהבאנו דאיתא דיסוריין בשעה שמשגריין אותן על

האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי שיתרפאו, וראיתי שעמד על כך בהגהות יעב"ץ בש"ס שיתרפאו, וראיתי שעמד על כך בהגהות יעב"ץ בש"ס ר"ה שם יעוין בדבריו.

ונראה ליישב ולומר ולומר דכוונת ר"ת היא, דמתי יחלה נגזר בר"ה ונחתם ביוה"כ, אבל על המתי יתרפא לא נגזר ולא נחתם בההיא עידנא, אלא דבשעה שהחולי משתלח ובא על האדם באותה שעה הוא דגוזרין גם על המתי יתרפא, וג"כ רק בבחינה של נידון אבל לא גם בבחינה של ונחתם, ולכן מועיל ע"ז תפלה לשבור את הגז"ד הזה של מתי יתרפא, ויעו"ש במהרש"א בע"ז שם שמבאר ג"כ בכוונת הגמ' שם, דבודאי תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה שתתבטל אף בתוך זמן לבטל אף השבועה שנשבע שר היסורין עיי"ש, וראיה לדברינו.

אי נמי נראה שר"ת פירש שישנן ב' סוגי מחלות, ישנן מחלות סתמיות שעליהן לא נגזר מתי שיתרפא מהן, וישנן מחלות מיוחדות הנקראות בשם חלאים רעים ונאמנים ועל ההמה נגזר גם מתי שיצאו, ועליהן הוא שהמדובר בע"ז שם, ואילו ר"ת מיירי בסתם מחלות, ולכן אין סתירה מההיא דע"ז על דברי ר"ת, ויעוין באור החיים עה"ת בדברים שם (כ"ח – נ"ט) שמבאר כוונת הך קרא של וחלאים רעים ונאמנים, דאומרו נאמנים נתכוון לומר שהגם שיעשו להם רפואה טבעית שיוסרו בה, אעפ"כ נאמנים בשליחותם מהם לא יזועו עד בא דבר ה' לסור ממנו ע"ש, והיינו שהמה סוג מחלות מיוחדות שלא מועיל להן רפואות טבעיות והמה נאמנים בשליחותם מתי שיצאו וכנז', וסוג מחלות כאלה לא מצויות כ"כ, ועליהן תפילתנו והודאתנו על שמחלים רעים ונאמנים דליתנו, אבל בסתם מחלות לא נגזר מתי שיתרפא וכדברי ר"ת, ומועיל להן תפלה ותחנון לפני רופא כל בשר שיקדים רפואתם.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יז סימן ל

בהאיסור להתרפאות בד"ת ובאמירת תהלים והיה"ר שלאחר מיכן עבור חולה.

בשבועות דף ט"ו ע"ב: רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגני, היכי עביד הכי והאמר ריב"ל אסור להתרפאות בדברי תורה, להגן שאני, ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה אי דאיכא מכה אסור ותו לא והתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעוה"ב, הא אתמר עלה א"ר יוחנן ברוקק שנו לפני שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה.

(א) הרמב"ם בפ"א מה' ע"ז הי"ב פוסק בזה בזה"ל: הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שיישן, לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים אלא שהן בכלל הכופרים

בתורה שהן עושיין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות שנאמר ויהיו חיים לנפשך, אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהלים כדי שתגן עליו זכות קריאתן וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר עכ"ל, יוצא מזה שרק בריא מותר לו לקרוא פסוקין ומזמור מתהלים כדי שתגן עליו זכות קריאתן, אבל חולה אסור לו לעשות בכזאת.

וכך נפסק בשו"ע יו"ד סי' קע"ט סעיפים ח' – י"ב, רק לא נזכר במפורש "מזמור מתהלים" כפי שנזכר ברמב"ם ורק נזכר מקריאת "פסוקים" סתם וזה קשה לומר דכוונת השו"ע היא רק על פסוקים מן התורה ממש ולא מנ"ך דבגמ' שבועות שם לא משמע כן, ובודאי כונת השו"ע לכלול בזה גם פסוקים בנ"ך.

וראיתי בספר משנת יעקב שי"ל בזמן האחרון שמקשה לפי"ז על הנוהג המקובל לומר תהלים לרפואתו של חולה, וז"ל: ותימא דמבואר כאן דרק לבריא מותר אבל עבור חולה אסור לקרוא פסוקין ומזמורי תהלים כדי שתגן עליו זכות קריאתן וינצל מצרות וממזיקין, וא"כ איך אנו אומרים פרקי תהלים על החולה ואח"כ אומרים יה"ר מלפניך וגו' בזכות ספר תהלים שקראנו לפניך וגו' בזכות מזמוריו וגו' ותשלח רפו"ש לחולי עמך ולחולה פב"פ וגו', הרי לכאורה ד"ז אסור לחולה כנז' ואולי מה שאומרים בזכות מזמוריו וגו' קאי על הרישא שבתפלה שתכפר לנו על כל חטאתינו וכו' דזה בודאי מותר, ומה שאומרים אח"כ ותשלח רפו"ש היא בקשה מיוחדת אגב אמירת התהלים ואגב בקשת כפרת העונות וצ"ע עכ"ל הספר.

ונראה ליישב, דהנה התוס' בשבועות שם מקשים מהא דאמר בשבת דף ס"ז ע"א לאישתא צמירתא לימא הכי וירא מלאך ה' אליו וכו', ומתרצים דסכנתא שאני (יעוין ביו"ד שם). והמאירי בשבועות שם כותב לתרץ שאין זה אלא כעין תפלה והבטחה שתבוא לו ישועה מתוך גודל הצרות וכו' ע"ש. ומצאתי במאירי על מס' שבת שכותב לתרץ בעוד אופן, והוא, דאפשר שלא נאמר אלא כשעיקר רפואתו מן התורה, אבל כאן (בשבת) הוא מונה הרבה דברים בזולת הזכרת אותם המקראות ע"ש, יוצא לנו מהמאירי דמתי נאמר דאסור להתרפאות בדברי תורה, דוקא כשאינו עושה מלבד זה פעולה נוספת לריפוי המחלה, אבל אם נוסף לזה עושה עוד דבר אזי ליכא כבר להאיסור, ואם כן לפי"ז אם נוסף לאמירת תהלים נותנים לחולה תרופות לרפואתו מחליו אזי לא נאמר האיסור על בכה"ג, ומיושבת בפשיטות קושית הספר הנ"ל, והתימא בזה תהא נשארת לפי"ז רק על יחידים בודדים שלא משתמשים ברפואות לריפוי מחלת החולה ומסתמכין על אמירת התהלים בלבד.

(ב) עוד זאת ראיתי במהרש"א בשבת שם שכותב לתרץ קושית התוס' וכן מה שקשה גם מההיא דאמרינן חש בראשו יעסוק בתורה כו' חש בגופו כו' שנאמר ולכל בשרו מרפא,

והא אמרינן דאסור להתרפאות בדברי תורה, והוא, דודאי אם האדם לומד משום רפואת הנפש שהיא התורה וממילא יתרפא גוף החולה ברפואת הנפש שרי, ולא אסרו להתרפאות בד"ת אלא בלוחש על המכה ולא נתכוון לרפואת הנפש כלל יעו"ש.

ואם המהרש"א כותב להתיר היכא שהוא מכויין משום רפואת הנפש בלבד, ורק ממילא יתרפא עי"כ גוף החולה, הנה מצינו שכותב לומר בזה ביתר על כן בספר תורת חיים עמ"ס שבועות שם, והוא, דשאני הכא (בשבועות) שאומר פסוקים דרך לחש וזה ודאי אסור שעושה דברי תורה רפואת הגוף ואינן אלא רפואת הנפש, אבל התם (בחש בראשו וכו') איירי שעוסק בת"ת לש"ש לקיים מצות השם שצוה ללמוד ומתכוין שיועיל לו זכות הת"ת שיתרפא מחליו לכך שפיר דמי עיי"ש. הרי שהתו"ח מתיר אפילו כשגם מתכוין שיועיל לו זכות הת"ת שיתרפא מחליו מכיון שעיקר עסיקת בת"ת הוא לש"ש לקיים מצות השם שצוה ללמוד.

ואם כן לפי דבריהם של המהרש"א והתו"ח מיושב בפשיטות ענין אמירת תהלים וענין אמירת היה"ר בזכות וכו', כי תהלים הוא אומר לא בדרך לחש כי אם דרך תפלה ותחנונים לש"ש באשר כך הוא רצון ה' שירבו בתפלה לפניו בעת צרה, ובזכות זה של מילוי רצונו יתברך הוא מבקש שיועיל לו זכות זה שיתרפא פב"פ מחליו.

ג) ואני מוצא דבעיקרן של דברים כוונת המהרש"א והתו"ח לדברי ספר החינוך מצוה תקי"ב, ומעמיד זאת בכוונת התירוץ של הגמ' בשבועות שם דלהגן שאני, וז"ל: ואין הדבר חלילה דומה לענין חובר חבר שזכרנו וכבר אז"ל ע"ז אסור להתרפאות בד"ת, אבל הזכירו לומר מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו נפש היודע אותם לחסות בהש"י ולהשים כל מבטחו ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררותו ע"ז יהי' נשמר בלי נזק וזהו שהשיבו בגמ' בענין זה וכו' ואמרו להגן שאני, כלומר לא אסרה תורה שיאמר אדם ד"ת לעורר נפשו לטובה כדי שיגן עליו אותו הזכות לשמרו עכ"ל, הרי כנז"ל, וחזינן דהחינוך לא הזכיר בדבריו לחלק בזה בין חולה לבריא, והיינו מפני שכל שעושים כן כדי לעורר את הנפש לחסות בהש"י ולהשים בו כל מבטחו, ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ושהתעוררותו בנפשו לטובה תגן עליו זכות זה, בכל כגון דא אין חילוק בין אם הוא עושה כן עבור בריא או אפילו עבור חולה, ושרי בכל גוונא לעשות זאת, ושמתתי למצוא בספר מעין החכמה על המצוות מבעהמ"ח עצי ארזים (ד' קע"ו, דפוס לבוב) שכותב נמי דמספר החינוך משמע שגם בחולה הדין כן ע"ש. וא"כ זהו איפוא ענין אמירת התהלים שאנו אומרים עבור חולה כדי לעורר את הנפש לחסות בהש"י ולהשים בו כל מבטחנו, ולקבוע בלבבו יראתו והסמיכה על חסדו וטובו, וזהו גם ענין אמירת היה"ר שלאחר מיכן שתגן אותו הזכות של התעוררות הנפש ע"י אמירת התהלים כנז' שה' ברוב רחמיו וחסדיו ישלח

דברו וירפא את החולה מחליו.

[ויעו"ש בס' מעין החכמה מה שמחדש לומר בביאור סוגית הגמ' בשבועות דבפסוקים שיש בהם שם שמים אינו מן הכופרים כי אם ברוקק אבל בלא"ה לא דמכיון דאית בהו הזכרת ש"ש הוי קצת כמו להגן וכמתפלל שיעזור לו ה' בזכות התורה/התורה/, ובהני פסוקי דלית בהו הזכרת שם שמים אסור אפילו בלי ריקקה ע"ש ואכמ"ל].

ד) כדאי להזכיר גם שיטת כמה מגדולי הראשונים כרבינו ישעיה הראשון וריא"ז והריטב"א דקסברי דרק כשיש מכה אסור, אבל אם יש עליו קדחת מותר ללחוש ולהתרפאות בדברי תורה הואיל ואין בו מכה, ועפ"י כותב החיד"א ז"ל בספרו פתח עינים בשבועות דף ט"ו לתרץ בנקל ההיא דעירובין דף נ"ד דחש בראשו יעסוק בתורה וכו' כי יש לחלק בין יש לו כאב או חולי כמו קדחת וכיוצא דאזי שרי, ודוקא בדאיכא מכה אסור יעו"ש.

ה) ועוד נראה שבכלל עצם האיסור אפילו כשישנו הוא רק היכי שבוחר איזה פסוקים או מזמורים לומר, אבל אם אומר אותם על הסדר בלי ברירה אזי לא נאמר בכלל בכגון דא האיסור, ודבר זה יש לדייק מלשונו של הרמב"ם בה' ע"ז שם שכותב בלשון "אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהלים" ואינו כותב בלשון "מזמור תהלים" אלא מדייק לכתוב בלשון "מזמור מתהלים" והיינו שבורר מזמור "מתהלים" איזה שיש לאומרו, ומינה דהא אם אינו בורר אלא אומר איזה מזמור שהוא אזי אין בכלל איסור, ואם כנים אנו בדברינו אלה יצא לנו דכשמתפללים על החולה ואומרים תהלים מן המובחר הוא שלא לברור איזה מזמורי תהלים לומר, אלא ממקום שמתחילים לומר להמשיך את האמירה על הסדר.

ו) ולבסוף, מעין הדברים שכתבתי לומר בפתיחת דברי באות א' עפ"י המאירי בשבועות, נראה בהמשכיות לומר גם זאת, דאם הוא כולל באמירת הדברי תורה להחילם לא רק עבור החולה כי אם גם עבור בריא דג"כ מותר אז, כי כשם שכתב המאירי דמותר כאשר משתף רפואות המותרות והיינו, בהיות שמראה עי"ז שאין סמיכותו בעיקרו רק מהד"ת. כך יש לומר דמותר נמי כאשר מראה שאמירתו הד"ת איננו רק על חולה כי אם גם בשיתוף על בריא שמותר זאת, דעי"ז מגלה שאמירתו היא משום להגן, ואם כן יתכן איפוא שלכך מסדרי היה"ר שאחר תהלים דאגו לכלול בנוסחת היה"ר שזכות האמירה תחול גם על הבריאים להגן, וככפי שאומרים בו "ותשלח רפו"ש לחולה עמך ולחולה פב"פ ותקרא לשבויים דרור ולאסירים פקח קוח ולכל הולכי דרכים וכו' תצילם מכל צער ונזק וכו' ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו וכו' וכו'", דמכיון שכוללים יחד עם הבקשה שזכות האמירה תגן על החולה שתגן גם על כל

הבריאים להצילם מכל צער ונזק אין כבר בעיה על איסור להתרפאות בד"ת.

ובעשיית מי שברך בציבור אחר אמירת כמה מזמורי תהלים עבור חולה שלא מזכירים גם עבור בריאים, הרי באמת לא מזכירים שם גם נוסחת "בזכות" מזמורי תהלים, וא"כ י"ל שפיר בזה שהמי שברך היא בקשה מיוחדת אגב אמירת מזמורי התהלים.

עכ"פ אשכחנא פתרון לקושית הספר והנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאין הן.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן לו

א. אם מותר ואיכא מצוה בביקור חולים בשבת, ואם מותר זאת גם למי שהוא רך הלבב ומיצר בצער החולה. ב. מי שברך לחולה בפניו בשבת.

(א) אודות ביקור חולים בשבת, הנה בשבת ד' י"ב ע"ב איתא: א"ר חנינא בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת. ולעיל מינה בעמוד א' איתא: ואין מנחמין אבלים ואין מבקרין חולים בשבת דברי בית שמאי ובית הלל מתירין. ויש לעיין בית הלל דמתירין אם הוא ג"כ בקושי וכדברי ר' חנינא, או דילמא דב"ה מתירין בשופי. ובפשטות משמע דמתירין בשופי.

וברמב"ם בפרק כ"ד מה' שבת ה"ה, נפסק בסתם דמבקרין חולין בשבת, וכן בטור ושו"ע או"ח סי' רפ"ז נפסק ג"כ בסתמא דיכולים לבקר את החולה בשבת. ומדלא הזכירו ההיא דר' חנינא דאך בקושי התירו, משמע שסברו דאליבא דב"ה דפסקינן כוותיהו מותר בשופי לבקר את החולה בשבת, וכנ"ז.

רק המג"א מזכיר הך דר' חנינא דבקושי התירו לבקר חולים בשבת, ופי' הטעם מפני שחששו שמא יבוא לזעוק, ומתוך כך כותב התנגדות לאותן שכל ימות השבוע אין הולכין רק בשבת. וכך מביא בשערי תשובה גם בשם ס' מח"ב.

והשערי תשובה מדידיה כותב לומר דמי שהוא רך הלבב ומיצר על יסורי החולה אין לו לילך בשבת לבקר דלעונג ניתן ולא לצער ע"ש.

והנה כבר כתבתי להשיב על דברי השערי תשובה בספרי רמת רחל (הנספח גם לספרי צ"א ח"ה) סי' י"ד ממה שמצאתי בשאילתות ויקרא (שאילתא צ"ג) שכתוב בזה בזה"ל: ברם צריך בשבת מהו לשיולי בקצירא מי אמרינן כיון דאזיל וחזי ליה דאית ליה צערא חלשא דעתיה וקא עקר עינוגא דשבתא ורחמנא אמר וקראת לשבת עונג, או דילמא כיון

דאמר מר כל מאן דאזיל ומשאל בקצירא דמי כמאן דהיב ליה חיי והלכך שפיר דמי, דתניא וכו' ואין מבקרים את החולים בשבת ובית הלל מתירים והלכתא כבית הלל בכולהו עכ"ל, הרי למדנו מדברי השאלות שפירש דזהו גופיה היא האיבעיא של רז"ל בזה אם יש להתיר ביקור חולים בשבת בהיות וע"י הביקור עוקר המבקר ממנו מצות עונג שבת, ושכזה הוא שנחלקו ב"ש וב"ה, ובית הלל מתירים כי ס"ל דהיות שכל המבקר את החולה ושואל בשלומו הר"ז כמאן דהיב ליה חיי לכן דוחה זה העינוגא דשבתא שלו, וא"כ הרי נלמד מזה דשפיר דמי לבקר החולה בשבת גם למי שהוא רך הלבב ומיצר על יסורי החולה ולא אמרינן גביה דלעונג ניתן ולא לצער, כי מצות עונג שבת נדחית מפני המצוה הגדולה של ביקור חולים, ודלא כהשערי תשובה.

וכעת ראיתי גם בלבוש בסי' רפ"ז שכותב בזה נמי בלשון: ואם יש אבל בעיר יכול לילך לנחמו ולחולה לבקרו ולא אמרינן שמא יצטער בשבת דגדולה ג"ח עכ"ל, הרי שגם הלבוש ביאר בפשיטות דכך נקבעה ההלכה דלא חיישינן בזה לצערו של המבקר, כי גדולה גמילות חסדים שדוחה הצער הזה, וזהו כבעקבות השאלות הנ"ל.

וממילא נלמד גם זאת מתוך דבריהם של השאלות והלבוש דלהלכה פסקינן דלא כר' חנינא דבקושי התירו לבקר, אלא דמותר בשופי וכפשטות משמעות דבריהם של בית הלל שמתירים, ולא עוד אלא דאיכא בזה עוד משום קיומא מצוה דגמילות חסדים ויהיבת חיי לחולה.

(ב) וע"ד אם מותר לעשות מי שברך לחולה בשבת בפניו

הנה לכאורה פשוט שמותר דמאי שנא בפניו משלא בפניו, וכך ראיתי נוהגים שהחולה שנכנס לביהכ"נ לתפלה מבקש מהגבאי לעשות לו מי שברך המיוחד לחולה, והוא עושה לו.

אלא דמצאתי בשו"ת אבקת רוכל להב"י ז"ל סי' י"א, דרבו המהר"י בי רב ז"ל השיב ע"ד חולה ששלח בשבת לב"ה לומר לש"צ שהי' רוצה להתנדב דבר מה, אם כשיברך אותו הש"צ כמנהג אם יוכל לומר ה' ירפאהו רפו"ש אמן וכו'. והשיב דאין איסור בדבר, דלא אסרו אלא הדבר שמביא את האדם לידי בכי או צער וזה לא ימשך אלא באחד משני פנים, או כשיהיה החולה בפנינו שמצטער האדם כשמתפלל עליו ויתעורר הבכי והצער, או אפי' שלא הי' החולה לפנינו כשאומרים מצלאים על החולה שהכוונה היא להתפלל עליו ולהתחנן לפני ה' יתברך ויתעורר הצער והבכי וכו' יעו"ש. הרי מתוך דברי המהר"י בי רב מפורש נלמד שכל שהחולה נמי לפנינו אין לעשות עליו מי שברך המיוחד לחולה, דכשרואים אותו לפנינו מצטערים עליו בשעת עשיית המי שברך

המיוחד עליו ומתעורר הבכי והצער. וכך באמת רואים בחוש שהן החולה בעצמו מתעורר עי"כ בצער ובכי והן המברך והשומעים.

והכי ראיתי עוד בספר פתח הדביר על או"ח סי' ר"כ סעי' א' שנשאל אי שרי לעשות הטבת חלום בשבת, והשיב לאיסור, ותמך יסודו גם על דברי המהר"י בי רב הנ"ל, בהיות וזהו גם בפניו, וכבר כ' ה"ה מוהר"י בי רב ז"ל בתשובתו דכשהחולה בפניו שמצטער המתפלל עליו ומעורר הבכי אליבא דכו"ע איכא איסור דשאלת צרכים עיי"ש.

באשר על כן, כשהחולה נמצא לפנינו בביהכ"נ הטוב טוב הוא שלא לעשות עליו המי שברך המיוחד לחולה, אלא לעשות עליו המי שברך הרגיל, כשם שכל עולה לתורה עושה מי שברך לרב ולכמה אנשים חשובים, ויפקדוהו גם אותו ביניהם, או לעשות מי שברך מיוחד עבורו בלבד, ויעלה הדבר לרצון לפני הבוי"ש. והרי גם בהמי שברך הרגיל מזכירים ומבקשים ג"כ שהקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וגו', ועונים אמן.

בשולי הדברים: וזה שהגבילו חז"ל התפלה על החולה בשבת יותר ממה שהגבילו לו העסיקה ברפואות נמצא הסבר לזה בדברי החתם סופר ז"ל, דמצאתי לו בדרשותיו לשבת שובה פ' האזינו (ד' כ"ה ע"א) שכותב בהמשך דבריו בזה"ל: אחז"ל (שבת י"ב), המבקר חולה בשבת לא יתפלל להדי' ה' ישלח רפואה שלימה אלא יכולה היא שתרחה, פי' זכות השבת כדאי שתרחה בלי תפלה, וק' א"כ גם שום רפואה לא יעשה בשבת כי יכולה היא שתרחה, ואנן קיי"ל אפי' ס' פ"נ דוחה שבת, אך העיקר כי חיי העוה"ז לא ניתנה ביד המצות רק חיי העוה"ב אבל חיי העוה"ז כתיב וחי בהם ולא שימות (יומא פ"ד:), אך הפרש יש חיי העוה"ז הנתלים במעשה אדם לעסוק ברפואות והצלות וכדומה אין לו לומר זכות המצוה תגן, אלא יעסוק במנהגו של עולם, אך רפואה והצלה התלוי בידי הקב"ה כגון להתפלל אל ה' שירפא החולי אע"פ שגם זה בדוק ומנוסה שה' אלקינו קרוב לקוראיו, מ"מ כיון שאנו מבקשים מהי"ת נאמר יכולה שבת שתרחה עכ"ל ודפח"ח. וממנו יתד וממנו פנה בהסברת החילוק בכל כיוצא בזה.